

TÜRKÇENİN TARİHÎ DÖNEMLERİNE AİT YAZILI KAYNAKLARDA EZGİ İLE SORU: TEZKİRE-İ ŞEYH SAFİ ÖRNEĞİ

*Feyza TOKAT**

Özet

Türkçe cümlelerde soru anlamı; soru eki, soru kelimeleri ve vurgu/ton/ezgi ile sağlanır. Soru eki veya soru kelimeleri ile yapılan soru cümlelerini yazılı metinlerde tespit etmek kolaydır. Ancak yazılı metinlerde soru anlamının vurgu/ton/ezgi gibi sözlü dilin bürünsel özellikleri ile verildiği soru cümlelerini tespit etmek daha zordur. Soru eki veya soru kelimesi olmadan yapılan ama soru anlamı taşıyan bir cümle, soru anlamını sadece bir kelimenin vurgu ve tonlaması ile değil; cümledeki tüm kelimelerin ton ve vurgularının birleşmesiyle sağlar. Bu sebeple soru kelimesi veya soru eki kullanılmamış bir cümleye soru anlamı katan bu bürünsel özellik için “ezgi” terimi kullanılmalıdır. Türkçede ezgi ile yapılan soru cümleleri, anlam olarak cevap bekleyen (gerçek) soru cümlesi ve cevap beklemeyen (sözde) soru cümlesi olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu çalışmada XVI. yüzyılda Azerbaycan sahasında Türkçeye çevrilen bir eser olan Tezkire-i Şeyh Safi’deki soru ezgisi ile yapılan cevap bekleyen (gerçek) soru cümleleri tespit edilmiştir. Tezkire-i Şeyh Safi’de ezgi ile yapılan evet-hayır soruları ve ezgi ile yapılan seçenekli sorular olmak üzere iki tür ezgi ile yapılan cevap bekleyen (gerçek) soru cümlesinin örnekleri bulunmaktadır. Türkçenin tarihî dönem metinlerinde ezgi ile yapılan seçenekli soru örnekleri ilk defa bu çalışmayla ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ezgi, Soru Cümlesi, Tezkire-i Şeyh Safi, Azerbaycan Türkçesi

QUESTION WITH INTONATION IN MANUSCRIPTS BELONGING TO HISTORICAL PERIODS OF TURKISH: THE CASE OF TEZKİRE-I SHEIKH SAFI

Abstract

The question meaning in Turkish sentences; is provided with question words and stress/tone/intonation. It is easy to identify the question sentences in written sources formed by interrogative particle or question word. However, in written texts, it is more difficult to determine the question sentences in which the meaning of the question is given by the prosodic features of verbal language such as stress/tone/intonation. A sentence made without an interrogative particle or a question word but have the meaning of a question, provides the meaning of the question not only by the emphasis and intonation of a word, but also by combining the tone and stress of all the words in the sentence. For this reason, intonation term must be used for this prosodic feature that adds question meaning to a sentence without an interrogative particle or a question word. In Turkish, the question sentences made with intonation can be divided into two such as questions meaningfully waiting for an answer (real) and questions not waiting for an answer (nominal). In this study, as a case study, (real) question sentences waiting to be answered that are formed with the question intonation in Tezkire-i Sheikh Safi which is a manuscript translated into Turkish in the field of Azerbaijan in the XVI. century were determined. In Tezkire-i Sheikh Safi, samples of two types of (real) questions meaningfully waiting for an answer such as yes-no with intonation and selective questions with intonation were identified. In addition, examples of the questions that had been composed with the intonation in the historical texts of Turkish were presented for the first time.

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Denizli / TÜRKİYE, el-mek: ftokat@pau.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6394-8996>

Key Words: Intonation, Interrogative Sentence, Tezkire-i Sheikh Safi, Azerbaijan Turkish

1. Giriş

Türkçe dilbilgisi kitaplarında, cümle bilgisi konusunun araştırma alanlarından biri olan soru cümleleri, anlam bakımından cümle türlerinin bir çeşidi olarak ele alınır (Karahan 2006:107, Eker, 2005: 480; Karaağaç, 2012b: 525; Sarıca, 2015: 127). “Söz dizimi kitaplarında yeterince işlenmeyen, dilbilgisi kitaplarının sentaks bölümünde hiç yer verilmeyen veya çok kısa geçilen soru cümleleri” genellikle anlamına ve yapısına göre incelenmektedir (Kaymaz, 2007: 1027-1028).

Türkçede soru anlamı -mi soru eki, soru kelimeleri (soru zarfı, soru sıfatı, soru zamiri) veya vurgu/tonlama/ezgi ile sağlanır. “O geldi.” şeklindeki bir bildirme cümlesi “O geldi mi?” şeklinde soru ekiyle veya “Kim/Nereye/Nasıl/Ne zaman/Niye... geldi?” şeklinde soru kelimeleriyle soru anlamı kazanır ve soru cümlesi hâline gelir. Yazılı kaynaklarda soru eki veya soru kelimeleri ile yapılan soru cümlelerini tespit etmek kolaydır. Bu sebeple Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından itibaren -mi soru ekinin ve soru kelimelerinin kullanımı ve özellikleri üzerine birçok çalışma ortaya konmuştur (Yaman, 1995; Nar, 1995; Karatay, 2003; Aşkın Balcı vd., 2005; Görgülü, 2006; Çetin, 2007, 2008; Altun, 2009; Oturakçı, 2012; Baytok, 2013; Helvacı, 2013; Guliyev, 2013; Yağmur, 2013; Bilveren, 2017).

Türkçede vurgu/tonlama/ezgi gibi bürünsel özellikler ile de cümleye soru anlamı verilebilir. Dilin vurgu, ton, ezgi, durak gibi parçalarüstü ve bürünsel özellikleri, sözlü dilin bir unsurudur. Bu sebeple yazılı metinlerde bu özelliklerin gösterilmesi ve tespit edilmesi çok zordur ve “dilbilgisi kitaplarında soru kelimesi olmaksızın yapılan soru cümlelerine hemen hiç yer verilmemiştir” (Kaymaz, 2007: 1027).

Cümlelerin anlamını, duygusunu belirtmek için konuşma dilindeki bürünsel özelliklerden bütün diller yararlanmasına rağmen, bu özellikleri hiçbir dil tamamıyla yazıda gösteremez, işaretleyemez. Bugün koyu harf, büyük harf, eğik harf, tırnak işareti gibi farklı şekillerde gösterilen vurgu ve simgelerle ifade edilemeyen ezgi gibi bürünsel özellikler; tarihî dönem metinlerinde sadece anlamdan tespit edilebilmektedir.

Bir bildirme cümlesinin soru cümlesi olmasını, bürünsel özellikler sağlar. Yapılan çalışmalarda bildirme cümlesine soru anlamı katan bu bürünsel özellikler için tonlama (Guliyev, 2013:29), vurgu “stress” (Karahan, 1996: 52; Alışık, 2002: 374; Baytok, 2013: 68; Altun, 2009: 4; Yağmur, 2013: 907); titremleme “intonation” (Karaağaç, 2012a: 108); ezgi “intonation” (Ergenç, 1989: 63; Uzun, 1988: 21; Aksan, 2000: 68; Özsoy, 2013: 14; Demircan, 2015: 163); vurgu ve tonlama (Karademir, 2010:403; Aşkın Balcı vd., 2005: 78) terimleri kullanılmıştır.

Konuşma veya okuma sırasında bir hecenin veya kelimenin diğerlerine göre daha baskılı bir şekilde söylenmesi anlamına gelen vurgu; kelime ve cümle düzeyinde yapılabilir. Kelime düzeyinde eşsesli kelimeler arasında anlam ayırıcı olan vurgu, cümle düzeyinde ise en önemli olan ögeyi belirtmek için kullanılır. “Kelimedeki bütün vurguların toplamı, yani bir araya gelerek art arda birleşmeleri tonu; cümledeki tonların toplamı ise, ezgiyi meydana getirir” (Coşkun, 2000: 127). “Kısaca tanımlayacak olursak ezgi, konuşma sırasında konuşmaya egemen olan temel tonun değişiklikleridir. Cümle içinde ton ve vurgu dışındaki alçalıp yükselmeler cümlelerin ezgisinde farklılaşmayı, dolayısıyla belli anlamları aktarmayı sağlar” (Aksan, 2000: 68-69). Herhangi bir bildirme cümlesinin derin yapıda soru, şaşkınlık, kızgınlık, kabul, ret, beğenme, beğenmeme, korku, sevgi, acıma, nefret, tikslenme vb. duygu ve düşünceleri ifade etmesi; ezgi ile sağlanır. “Ezgi, cümleyi kuran kişinin sözlerin anlamları dışında kalan iletisini veya cümlede tanımlanan olay karşısındaki duruşunu yansıtır” (Karaağaç, 2012a: 108).

Bu çalışmada soru kelimesi veya soru eki olmadan cümleye soru anlamı katan ve cümleyi diğer bildirme cümlelerinden ayırarak soru cümlesi hâline getiren bu bürünsel özellik için “ezgi” terimi kullanılacaktır. “Çünkü ‘ezgi’, birden çok bürünbirimin bir bileşkesi olarak düşünülmesi nedeniyle söylemde, diğer bürünbirimlere oranla, daha ön plana çıkmaktadır” (Ergenç ve Subaşı Uzun, 1998: 122). Soru eki veya soru kelimesi olmadan yapılan ama soru anlamı taşıyan bir cümle, soru anlamını sadece bir kelimenin vurgu ve tonlaması ile değil; cümledeki tüm kelimelerin ton ve vurgularının birleşmesiyle sağlar. Dilde yüzey yapıda söz dizimi ve kelimeleri aynı olan herhangi bir bildirme cümlesinin, derin yapıda emir, kızgınlık, istek, rica, soru gibi duygulardan herhangi birini yansıtmaması ezgi ile ilgili bir durumdur.

Örneğin, İngilizcede ses perdesi sözce sonunda alçalan düz tümce yapısı, yükselen ezgi ile söylendiğinde evet-hayır sorusunun işlevini üstlenmektedir:

Düz cümle: You have finally finished the book.

Evet-hayır soru cümlesi:

Sözdizimsel: Have you finally finished the book?

Ezgisel: You have finally finished the book. (Özsoy, 2013: 14).

Aslında soru eki ve soru kelimeleri ile yapılsın veya yapılsın tüm soru cümlelerinde, cümlelerin soru cümlesi olduğunu belirten bir ezgi vardır. Bu ezgi cümlelerin olumlu cümleden ve diğer cümle çeşitlerinden farklı olduğunu ve cümlelerin bir soru cümlesi olduğunu gösteren toplumsal bir uzlaşmaya dayanan soru ezgisidir. Türkçede soru cümlelerinin ezgileri, bildirme cümlelerinin ezgisinden farklılık göstermektedir.

Bildirme cümleleri ister olumlu, isterse olumsuz olsun, olağan anlam yüklenmişse, düşen bir perde değişimiyle sona erer: *kitabı okuDUM*.

Evet-hayır soru cümleleri, bildirme cümleleri gibi tonlanır; olağan anlamla ses perdesi en son vurgulu hece ile onu izleyen hecelerin üzerine düşer. Soru cümleleri ‘bitimsiz’ olur; ama o bitimsizlik soru ögesi *mI* ile belirtilir: *Çocukları özleDİN mi?*

Kim, ne, hangi, niçin, nerede, nasıl, ne kadar, gibi soru sözcüklerini içeren sorular, olağan anlamlı ise, ses perdesi soru sözcüğü üzerinde düşüp ondan sonraki hecelerde yavaş yavaş çıkar: *Seni buraya KİM gönderdi?* (Demircan, 2015: 168-169)

Sadece ezgi ile yapılan soru cümlelerindeki soru ezgisi ise, son kelimenin son hecesinin vurgulu ve son hecedeki ünlünün uzun veya yarı uzun söylenmesi ile sağlanır (Ercilasun, 1983: 57; Karahan, 1996: 52; Boz, 2002: 36; Alışık, 2002: 374). Ancak Kıbrıs ağızlarında vurgulama biçimi bunlardan farklıdır. Kıbrıs ağızlarında vurgulu hece, uzatılmaz (Demir, 2002: 8).

Türkçede ezgi ile yapılan soru cümleleri anlam bakımından cevap bekleyen (gerçek) soru cümlesi ve cevap beklemeyen (sözde) soru cümlesi olmak üzere ikiye ayrılabilir. Ezgi ile yapılan (gerçek) soru cümlelerinde, sorunun muhatabı mutlaka soruya cevap vermelidir. Bu cevap evet, hayır, belki vb. gibi kısa cevaplar olabileceği gibi, bir açıklama veya bilgi veren uzun cevaplar da olabilir. Ezgi ile yapılan sözde soru cümlelerinde ise sorunun muhatabından cevap beklenmez. Bu sorularda ise aslında soruyu soran kişi tam anlamıyla bir soru sormamakta bunun yerine rica, inanmazlık, kızgınlık, şaşkınlık vb. duygularını dile getirmektedir.

Türkçenin tarihi dönemlerinden elimize ulaşan kaynaklarda, ezgi ile soru yapma örneklerine nadir rastlanır. “İlk ve orta asırlarda Oğuz grubu Türk dillerini temsil eden yazılarda karşılaşılan soru cümlelerinin çok az bir kısmı ezgi² vasıtasıyla kurulmuştur” (Guliyev, 2013:31). Altun, Eski Türkçe, Karahanlı Türkçesi, Kıpçak Türkçesi dönemi metin ve dibilgisi kitaplarında ezgi ile yapılan soru cümlelerine dair örnek bulunmadığını belirtmiştir (2009: 4, 19, 58).

² Guliyev “tonlama” terimini kullanmıştır.

Guliyev, DLT'deki soru cümlelerini Azerbaycan Türkçesi (AT) ile mukayese ettiği çalışmasında XI. yüzyılda Türk dillerinde soru cümlelerinin tonlamanın eşliğinde soru zamirleri ve soru edatları ile oluştuğunu söyler (2013:30).

Altun (2009:40), Harezmi Türkçesi döneminde ezgi ile yapılmış soru cümlesi olarak şu örnekleri tespit etmiştir:

Ey hatun, meger sen Abū Hanīfeke barıp su'āl kaldıng taqı bu hileni andın ögrending? “Kadın, sen Ebu Hanife’ye gidip sordun ve bu hileyi ondan mı öğrendin?” (NF 189/ 16)

Meğer hācating bar bolğay, ol cihetdin olturmas-sen bolğay? “Bir ihtiyacın mı var, o sebeple mi oturmuyorsun?” (NF 235/ 16-17)

Altun (2009:71), EAT döneminin taranan metinlerinde ezgi ile yapılmış soru cümlesi olarak şu örnekleri tespit etmiştir:

Bunuñ dostları zārısın görüp eytdiler: “Meger ki akçacugını ugrı almış?” “Bunun dostları ağaldığını görüp dediler: “Yoksa paracığını hırsız mı almış?” (Özkan, 1993: 186)

Meger senüñ dīnāruñı xarāmı almadı? “Senin paranı harami almadı mı?” (Özkan, 1993: 202)

Nice tutmazsın züleyhā sözini / ya begenmezsin anuñ görklü yüzini “Niçin tutmazsın Züleyha’nın sözünü, yoksa beğenmez misin onun güzel yüzünü?” (Karahan 1994: 196)³

Taranan Çağatay Türkçesi metinlerinde de Altun (2009: 91) şu örnekleri tespit etmiştir:

Yokkaru yér bar? Sordum. “Yukarıda yer var mı? Sordum.” (Şen, 1993: 316)

Mīrzā, şı’r ayta siz, yā ādam korkuta siz? “Mirza, şiir mi söylüyorsunuz, yoksa adam mı korkutuyorsunuz?” (Şen, 1993: 64)

Şarāb tek niçe içding benim bu kanımmı / Meger bu içgüçilikdin sanga şevāb bolur “Şarap gibi nasıl içtin benim bu kanımı, yoksa sana bu içkicilikten sevap mı olur?” (Toparlı, 1998: 297)

Helvacı ise (2013: 141), çalışmasında Yûsuf u Zelîhâ metninden şu örneği tespit etmiştir:

Bunlar kamu ağlaşur bakmazlar aşā

Yûsuf sorar yemedüñüz siz paşa (Demirci ve Korkmaz, 2008 : 225)

“Yemedüñüz siz paşa”, taşıdığı ezgi itibariyle “paşaların yemek yemediğini” bildiren bir bildirme cümlesi değil, “paşalar neden yemek yemediniz? “ sorusuna cevap arayan bir soru cümlesidir (Helvacı, 2013: 141).

Süheyl ü Nevbahâr’daki örnekte ise, Yemen padişahı, oğlunun yanında olmasına, beraber mutlu mesut zaman geçiriyor olmalarına inanmamaktadır. Bu durumun rüya olduğundan bile şüphelenmektedir: (Helvacı, 2013: 142)

Ve lîkin benüm key ‘acebdür işüm

Bu gördüğüm olmasın ola düşüm (Dilçin, 1991, 554)

Altun (2009: 107), taranan Osmanlı Türkçesi metinlerinde de şu örnekleri tespit etmiştir:

³ Altun, *Eytdiler ay mı güneş yā müşteri* “Sordular ay mı, güneş mi yoksa müşteri yıldızı mı?” (Karahan 1994: 154) cümlesini de vurgu ile yapılmış soru cümlesi örneklerinden biri olarak vermiştir (2009: 72). Ancak bu cümle “mı” soru eki ile soru cümlesi yapılmıştır.

Dünyāda benden havfuñ ne çoğ-ıdı meger benüm keremümden haberüñ yog-ıdı? “Dünyada benden çok koktuğundan benim cömertliğimden haberin yok muydu?” (Gürsoy Naskali, 1987: 91)

Yağmur (2013), XVI.-XIX. yüzyıllar arasındaki Latin harfli çeviri yazılı metinlerdeki Türkçenin söz dizimi üzerine yaptığı çalışmada, biri Filippo Argenti’den (1533) biri Pierre-François Viguier’den (1790) olmak üzere iki tane ezgiye dayalı soru cümlesi örneği tespit etmiştir:

Sen banghá [baña] ugredérsin? (A252,I 13a) (Yağmur, 2013: 908)

Be hey Sultanım, siz öyle ağnarsınız? Hele dükkana varalım. (VG, 317) (Yağmur, 2013: 923)

Türkçedeki soru yapım şekilleri üzerine yapılan bu çalışmalarda verilen bu sınırlı sayıdaki örnekler, Türkçenin tarihi dönemlerine ait yazılı metinlerde ezgi ile yapılan soru cümlelerinin sayısının az olduğunu göstermektedir. Bu sebeple Türkçenin tarihi dönemlerine ait yazılı bir metinde bulunan ezgi ile yapılan soru cümleleri örnekleri Türk dili araştırmaları için önemlidir.

“Dil, lehçe ve ağız tasniflerinde, dilin beş temel birimi dediğimiz ses, şekil, yapı, sözvarlığı, sözdizimi ve vurgu bakımından birleşen ya da büyük oranda benzerlik gösterenler tespit edilir, benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılırlar (Buran, 2011:41). “Bir diyalekt sadece söz varlığındaki farklılıkları, çekimlik özellikleri, söz dizimi, ünlü ve ünsüzlerin telaffuzu ile değil, aynı zamanda bürünsel özelliklerle de ayırt edilebilir. Bu ihmal edilen; fakat çoğu zaman belki de en önemli özelliktir.” (Ching, 1982: 95). Bu sebeple Leyla Karahan, Anadolu ağızlarını sınıflandırırken sözdizimi bakımından soru cümlelerinin ezgi⁴ ile yapılmasını ölçüt olarak kullanmış ve Doğu grubu ağızlarında, soru eki kullanılmadan, cümledeki son kelimenin son hecesinde yoğunlaştırılan bir ezgi ile cümleye soru anlamı kazandırıldığını tespit etmiştir: Yalnız geldin?, İyisiz?, Geldin? (Karahan, 1996: 52)

AT’yi diğer Türk lehçelerinden ayırıcı karakteristik özelliklerden biri de soru cümlesinin daha çok ezgi ile yapılmasıdır.

AT’de soru cümleleri, soru ekinde çok vurgu ile oluşturulur. Özellikle, güney grubu ağızlarında soru eki hiç kullanılmaz. Bu durumda vurgu kuvvetli olarak son hece üzerinde olur ve son hece ünlüsü uzun söylenir, şayet son hece, üzerine vurgu almayan bir ek ise vurgu bir önceki hece üzerinde yoğunlaşır. Söylenişteki vurgu ve uzunluğun görevini yazı dilinde soru işareti yüklenir. Alı kişi, her daşdan da biz ola: r? “Ali kişi her taştan da bıçak olur mu?/Gétsi: n, gétmesi: n? “Gitsin mi, gitmesin mi? (Alışık, 2002: 374)

XVI. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının en hacimli tercüme eseri olan *Tezkire-i Şeyh Safî* (TŞS), Şeyh Safî Erdebilî’nin hayatının ve tasavvufi kişiliğinin anlatıldığı dinî tasavvufî bir eserdir. Eser, İbn-i Bezzâz’ın *Safvetü’s-Safâ* adlı Farsça eserinden 949/1542-1543 yılında Azerbaycan sahasında Neşâtî tarafından Türkçeye çevrilmiştir (Nağısoylu vd., 2010: 5; Tokat, 2018a: 16). TŞS’de ezgi ile yapılmış cevap bekleyen (gerçek) soru cümlesi örnekleri diğer Türkçe yazılı kaynaklara nispeten oldukça fazladır. Bunda TŞS’nin Azerbaycan sahasında Türkçeye çevrilmesinin ve Eski Anadolu Türkçesi, Çağatay Türkçesi ile birlikte Azerbaycan Türkçesinin özelliklerini de taşımasının etkisi büyüktür. Bu çalışmada TŞS’deki ezgi ile yapılan cevap bekleyen (gerçek) soru cümlesi örnekleri tespit edilmiştir. Böylelikle TŞS ile verilerden hareketle ezgi ile soru yapma örnekleri verilerek Türk dil bilgisi çalışmalarına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. TŞS’de soru eki, soru kelimesi kullanılmadan sadece ezgi ile yapılan cevap bekleyen (gerçek) soru cümleleri, evet-hayır soruları ve seçenekli sorular olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. TŞS’de karşılıklı konuşma içinde diğer bildirme cümlelerinden farklı bir işaretleme olmadan verilen ezgi ile yapılan soru cümleleri, bağlamdan tespit edilebilmektedir.

⁴ Karahan, “vurgu” terimini kullanmıştır.

Çalışmada TŞS'nin Britanya Müzesi Add. 18548'deki yazma nüshası esas alınmıştır (Tokat, 2018a; 2018b).

2.TŞS'de Ezgi ile Yapılan Cevap Bekleyen (Gerçek) Soru Cümleleri

2.1.Ezgi ile Yapılan Evet-Hayır Soruları

TŞS'de ezgi ile yapılan evet-hayır soru cümleleri “*dê-, şor-, buyur-, suvāl kıl-*” fiilleriyle başlar. Bu soru cümlelerinin muhatabı olan kişi de *belī* “evet”, *yok/yoh* “hayır, yok” şeklinde ya kısa cevap verir ya da “*belī, yok/yoh*” dedikten sonra uzun bir açıklama yapar. TŞS'de soru eki veya soru kelimesi kullanılmadan, ezgi ile yapılan evet-hayır sorularının örnekleri şunlardır:

maña dēdi Şeyh Şafiyeddīnūñ kerāmātların yazarsan dēdim belī (10a/15-16) “Bana dedi: -Şeyh Safiyeddīn'in kerametlerini yazarsın? Dedim: -Evet.”

dēdi beyle kimse şeyhliğe saymağ olur Ahi Ferec dēdi yok erlikden mahrūm ola eger şeyhlik şeyni anuñ köñlünde keçe (010b/10-12) “Dedi: Böyle kimseyi şeyhliğe saymak olur? Ahi Ferec dedi:-Yok erlikden mahrum ola eğer şeyhlik nesnesi onun könlünden geçer.”

şordum ki hāzret-i şeyh seyyiddür buyurdu belī (12a/18-19) “Sordum ki: -Hazret-i Şeyh seyyiddir? Buyurdu:- Evet.”

şordi sen Şeyh Zāhidi gördüñ dēdi belī (29b/7-8) “Sordu:- Sen Şeyh Zāhid'i gördün? Dedi:- Evet.”

seni buraya Emīr ‘Abdullāh şalığ vērđi dēdi belī (32a/3) “Seni buraya Emir Abdullah gönderdi (haber verdi, tarif etti)? Dedi:-Evet.”

Şeyh Zāhid dēdi Şafiyeddīn āvāzum eşitdiñ dēdi belī (41a/1) “Şeyh Zāhid dedi:- Safiyeddīn sesimi işittin? Dedi:- Evet.”

dēdi koyun getürdüñ dēdi belī (41a/2) “Dedi: Koyun getirdin? Dedi:- Evet.”

Şeyh Zāhid Şeyh Şafiyeddīnden şordi kim gerçek dērler kim öz başı ile şeyhliğ eylersen ve seccāde üstünde oturup tevbe ile telkīn vērürsen Şeyh Şafiyeddīn dēdi belī (56b/19) “Şeyh Zāhid, Şeyh Safiyeddīn'den sordu: - Gerçek derler ki kendi başına şeyhlik eyleyip ve seccade üstünde oturup tevbe ve telkin verirsin? Dedi:- Evet.”

Şeyh Zāhid dēdi menüm ünüm eşitdüñ dēdi belī (61b/14) “Şeyh Zāhid dedi:- Benim sesim işitdin? Dedi:- Evet.”

dēdi anañ bulduñ dēdi belī (72b/17-18) “Dedi: Anamı buldun? Dedi:- Evet.”

Şeyh Zāhiden (k.a.r.) şordum beyledür dēdi belī (74a/3-4) “Şeyh Zāhid'den sordum: Böyledir? Dedi:- Evet.”

şeyh sultāna dēdi oğul seniñ bol hāzāneñ var ola dēdi belī (77a/7-8) “Şeyh, sultana dedi: -Oğul, senin çok hazinen var ola? Dedi:- Evet.”

yā şeyh güürüncde dügi bereketdür şeyh dēdi kayırmaz bereket Tañrıdandır (82a/11-12) “Ey Şeyh, ambarda pirinç bereketdir? Şeyh dedi: “Kaygılanmayın, bereket Tanrıdandır.”

şeyh dēdi Şafiyeddīn eşitdüñ dēdim belī (89a/16-17) “Şeyh dedi:- Safiyeddīn işittin? Dedim:- Evet.”

biz dēdük siz Āderbāycāna varup şeyhi görüpsiñiz dēdi yok (121a/15) “Biz dedik:-Siz Azerbaycan'a gidip şeyhi görmüşsünüz? Dedi:-Yok.”

buyurdu eşitmişem ki sen baş yahşı kırharsan men dēr edüm belī (139b/9-10) “Buyurdu:- İşittim ki sen saçı iyi kesersin? Ben der idim:-Evet.”

buyurdu kabûl êtdüñ dedi belî kabûl kıldum (167b/11) “Buyurdu: -Kabul ettin? Dedi:-Evet, kabul ettim.”

dedi Tañrıdan korqmazsan şeyh dedi belî korharam (144a/6-7) “Dedi:- Tanrı’dan korkmazsın? Dedi:-Evet, korkarım.”

Pire İzzeddîn dedi yâ şeyh bunlar ‘âdildürler hazret-i şeyh (k.a.s.) buyura êdi belî pâdişâh öz nefsi ilen ‘âdildür amâ leşkeri kâfirdürler (368b/11-13) Pire İzzeddîn dedi:-Ey Şeyh, bunlar adildirler? Hazret-i Şeyh buyurdu:- Evet, padişah kendisi adildir; ama askeri kafirdirler.”

İsma’îl dedi gördüñiz dediler belî (261b/12) “İsmaîl dedi:-Gördünüz? Dediler:- Evet.”

dedi siz Şeyh Şafiyeddîni tanursıñız dedük belî (278b/17-18) “Dedi:-Siz Şeyh Safiyeddîn’i tanıyorsunuz? Dedik:- Evet.”

buyurdu Pire ‘Alî sen Pire Ahmedi tanursan dedim belî (290a/13-14) “Buyurdu:-Pire Ali sen Pire Ahmet’i tanırsın? Dedim:- Evet.”

şordu kim işçiler getürdüñ dedim belî (298b/3-4) “Sordu ki:- İşçiler getidin? Dedim:-Evet.”

dedim hazret-i şeyhüñ hazretine varduñız dediler belî (310b/12) “Dedim:-Hazret-i Şeyh’in huzuruna vardınız? Dediler:- Evet.”

buyurdu filân senüñ iki ‘avratuñ var dedi belî (314b/1-2) “Buyurdu:-Filan, senin iki hanımın var? Dedi:- Evet.”

şeyh maña bahup buyurdu tevbe eylersen dedim belî (317b/11) “Şeyh bana bakıp buyurdu: Tevbe eylersin? Dedim:- Evet.”

aña buyurdu oğluñ yok dedi yoğ (339b/5-5) “Ona buyurdu: Oğlun yok? Dedi:-Yok.”

hazret-i şeyh buyurdu ol kabri tanursız dediler belî (345b/5-6) “Hazret-i Şey dedi:- O kabri tanıyorsunuz? Dediler:-Beli.”

dedük siz Erdebîle varupsıñız dediler yoğ (347a/18-19) “Dedik: Siz Erdebil’e girmişsiniz? Dediler: Yok.”

buyurdu Muhammed na’leyn ile seccâdeni getürdüñ dedim belî (387a/19) “Buyurdu: Muhammed nalın ile seccadeyi getirdin? Dedim:-Evet.”

hazret-i şeyh buyurdu Pire ‘Abdülkerîm gedükde size kar yağdı dedi belî (392a/7-8) “Hazret-i Şeyh buyurdu: -Pire Abdülkerîm gedikte size kar yağdı? Dedi:-Evet.”

hazret-i şeyhden suvâl kıldılar kim yâ şeyh bu Hoca Bedel kesb ilen ma’âşın kazanur buyurdu belî (402a/6-7) “Hazret-i Şeyh’e soru sordular ki: -Ey şeyh, bu Hoca Bedel çalışarak aylığını kazanır? Buyurdu:-Evet.”

buyurdu oğul eger senüñ bir günâhkârüñ zindânda durmuş ola olur mı kim özgelere şefâ’at eyleyebile pâdişâh dedi yoğ (405a/15-17) “Buyurdu: -Oğul, senin bir günahkârın zindanda olsa başkalarına şefaata eyleyebile? Padişah dedi:-Yok.”

hazret-i şeyh aña dedi eger sen bitün ‘âlemüñ tahılları anbârlayup kapusın mühürleyesen hazret-i Allâhü Ta’âlânı bendenüñ rızkı vërmeginden ma’zül edebilürsen dedi yoğ (406b/14-16) “Hazret-i Şeyh ona dedi:-Eğer sen bütün alemin tahıllarını ambara koyup kapısını kilitlesen Hazret-i Allahü Teala’yı kulun rızkını vermesinden alıkoyabilir misin? Dedi:-Yok.”

hazret-i şeyh deye êdi gerçek dersen ol dërdi belî (457a/12-13) “Hazret-i Şeyh diyordu: - Gerçek diyorsun? O der idi:-Evet.”

Şeyh Zâhid dedi at uğurladılar ve sen namâzuñı kesmedüñ Hoca Efzal dedi yoğ

(477b/19-478a/1) “Şeyh Zâhid dedi: Atı çaldılar ve sen namazını kesmedin? Hoca Efzal dedi: Yok.”

buyurdu kim başmağ apardılar dedim belî buyurdu (415a/16) “Buyurdu ki:-Ayakkabı(yı) götürdüler? Dedim:-Evet.”

buyurdu Pire ‘İzzeddîn zahmetdesen dedi belî (479b/5-6) “Buyurdu: - Pire İzzeddîn zahmettesin? Dedi:-Evet.”

2.2.TŞS’de Ezgi ile Yapılan Seçenekli Soru Cümleleri

Altun, yapı bakımından soru cümlelerini evet-hayır soruları ve kim, ne, *ka soruları olarak önce ikiye ayırmış; daha sonra da evet-hayır sorularını soru eki ile yapılanlar, vurgu ile yapılanlar ve seçenekli sorular olmak üzere üçe ayırmıştır (2009: 1-4). Yapı bakımından soru cümlelerinden evet-hayır sorularını, vurgu ile yapılan sorular ve seçenekli sorular olmak üzere iki farklı kategoride ele alıp inceleyen Altun, seçenekli sorular kategorisinde bazen sadece soru eki, bazen de soru eki ve soru edatı kullanılarak yapılan seçenekli soru cümlesi örneklerini vermiştir (2009: 4, 20, 40, 72) Altun’un verdiği örnekler arasında ezgi ile yapılan seçenekli soru örnekleri yoktur.

Burxan kutın bulu yarlıkayok mu ol azu yok “Budaya erişerek bağışlıyor mu bağışlamıyor mu?” (Erdal 2004: 411)

Bu işdin kayıtur-mu-sen yā yok mu? “Bu işten vazgeçiyor musun yoksa vaz geçmiyor musun?” (Eckmann 1995: 286)

Senden-midür benden-midür, Tañrı Ta ‘āla bize bir batman oğul virmez nedendür “Senden midir benden midir, Tanrı Teala bize bir batman oğul vermez nedendir?” (Ergin 1997: 80)

TŞS’de ezgi ile yapılan bazı soru cümleleri, aynı zamanda seçenekli sorulardır. TŞS’de ezgi ile sağlanan seçenekli sorularda soru eki kullanılmamış, cümledeki seçenekli soru anlamı, cümlenin sonuna getirilen “...yoksa yok, ... yā yok” ibareleri ile sağlanmıştır. Böylelikle ezgi ile sorulan sorunun iki ihtimali olduğu ve cevap verecek kişinin bu iki ihtimalden birini seçmesi gerektiği belirtilmiştir. TŞS’deki bu cümle örnekleri; soru eki, soru kelimesi veya soru edatı kullanılmadan sadece ezgi ile de seçenekli soru cümlesi yapılabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

TŞS’de ezgi ile yapılan seçenekli soru örnekleri şunlardır:

yüzini maña eyleyüp buyurdu İlyāsuñ oğlı Fātiha dürüst oğuyabilürem yoksa yok (295a/3-4) “yüzünü bana çevirip buyurdu: İlyas’ın oğlu Fatih doğru okuyabiliyorum yoksa yok (okuyamıyorum)”

hazret-i şeyhden suvāl kıldı kim zinā ‘ameli ki bendeden şadır olur Tañrınıñ anda rızası vardur yā yok şeyh dedi yok (214a/18 -214b/1) “Hazret-i Şeyh’ten soru sordu: -Zina kuldan sadır olur, Tanrı’nın bunda rızası var ya yok? Şeyh dedi:-Yok.”

hazret-i şeyh andan şordı kim aduñ nedür dedi adum Muhammeddür amā ‘Ârif ilen meşhûram şeyh (k.a.s.) dedi özüñi tanyupsan ki seni bu ad ilen oğurlar yā yok (249a/9-11) “Hazret-i Şeyh ondan sordu ki: Adım nedir? Dedi:-Adım Muhammed’dir; ama Ârif ile meşhûrum. Şeyh dedi:- Kendini tanırsun seni bu ad ile çağırırlar ya yok (çağırmazlar)?”

dedi bu kadar ki tãlibler hazret-i şeyhe varurlar kamusınıñ ‘uhdesinden çıhabilür yā yok (165b/17-18) “dedi bu kadar ki talipler Hazret-i Şeyh’e varırlar hepsine yetebilir ya yok (yetemez)?”

hazret-i Şeyh Şadreddîn dedi şeyhüñ hazretinden (k.a.s.) şordum eger kimse şâlih ve müttakî ola ve cennetüñ ehli ve dünyâda nefsüñ şafāsına ve bu haşerâti özinden def ‘ etmege meşgûl olmamış ve bu şifātuñ cānavarları anuñ gürında görünürler yā yok cevâb buyurdu belî

anuñlan bile olalar amā anlardan ‘azāb görmeyecekdür (251a/7-10) “Hazret-i Şeyh Sadreddîn, Şeyh’ten sordum: -Eğer kimse salih, Allâh’tan korkan ve cennet ehli ola ve dünyada nefsun safasına (dala) ve bu zararlı hayvanları kendisinden defetmeye uğraşmasa ve bu sıfatın canavarları onun mezarında görünürler ya yok (görünmezler)? Cevap verdi:- Evet, onunla birlikte olurlar; ama onlardan azap görmeyecektir.”

Sonuç

Türkçede bir bildirme cümlesi, soru eki veya soru kelimeleri kullanılmadan sadece bürünsel yapılar ile de soru cümlesi hâline getirilebilir. Yapılan çalışmalarda bu bürünsel yapılar için *tonlama*, *vurgu*, *titremleme*, *ezgi* gibi farklı terimler kullanılmıştır. Bu çalışmada soru kelimesi veya eki olmadan cümleye soru anlamı katan ve cümleyi anlam bakımından diğer cümlelerden ayırarak cümlenin soru cümlesi olduğunu gösteren bürünsel özellik için “ezgi” terimi kullanılmıştır. Çünkü ezgi, birden çok bürünbirimin birleşmesinden oluşur ve cümlenin derin yapıdaki anlamını belirtir.

Konuşma dilinin bürünsel özelliklerinden biri olan ezgiyi yazılı metinlerde işaretlemek çok zordur. Bu durum Türkçenin tarihî dönemleri için de geçerlidir. Bu sebeple bürünsel özellikler Türkçenin tarihî dönemlerine ait metinlerde sadece anlamdan tespit edilebilmektedir.

Türkçede ezgi ile yapılan soru cümleleri anlam olarak cevap bekleyen (gerçek) soru cümlesi ve cevap beklemeyen (sözde) soru cümlesi olmak üzere ikiye ayrılabilir. Ezgi ile yapılan (gerçek) soru cümlelerinde, sorunun muhatabının soruya kısa veya uzun bir cevap vermesi beklenir. Ancak ezgi ile yapılan (sözde) soru cümlelerinde sorunun muhatabından cevap beklenmez.

Dil, lehçe ve ağız tasnifinde de bir ölçüt olarak kabul edilen ezgi ile yapılan soru cümlesi örneklerine Türkçenin tarihî dönemlerine ait metinlerde nadir rastlanır. XVI. yüzyılda Neşâfî tarafından Azerbaycan sahasında Türkçeye çevrilen TŞS’de ezgi ile yapılmış gerçek soru cümlesi örneklerinin diğer yazılı metinlere nispeten daha fazla olması, TŞS’nin Türk dili için değerini ortaya koyan unsurlardan biridir.

TŞS’de ezgi ile yapılan evet-hayır soruları “*sor-*, *dé-*, *buyur-*, *suvāl kıl-*” fiilleri ile başlamaktadır. Bu soru cümlelerinin muhatabı olan kişi de *belī* “evet”, *yok/yoh* “hayır, yok” şeklinde ya kısa cevap verir veya “*belī*, *yok/yoh*” dedikten sonra uzun bir açıklama yapar.

TŞS’de ezgi ile yapılan bazı gerçek soru cümleleri, aynı zamanda seçenekli sorulardır. TŞS’de ezgi ile sağlanan bu seçenekli sorularda soru eki veya soru kelimesi kullanılmamıştır. Ezgi ile yapılan soru cümlesindeki bu seçenek anlamı, cümlenin sonuna getirilen “...*yoksa yok*, ... *yā yok*” ibareleri ile sağlanmıştır. TŞS’deki bu örnekler, ezgi ile de seçenekli soru cümlesi yapılabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Kaynakça

AKSAN, D. (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 2.Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ALIŞIK, G. S. (2002). “Azerbaycan Türkçesi”. *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, C.19, s.227-243.

ALTUN, H. O. (2009). *Türkçede Soru*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

AŞKIN BALCI, H. vd. (2005). İşlevleri Bakımından Kışşü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'te Soru Cümleleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, S.27, s.77-101.

BAYTOK, A. (2013). *Kırgız Türkçesinde Soru*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara:

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BİLVEREN, T. (2017). *Özbekçede Soru*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BOZ, E. (2002). Türkiye Türkçesinde Uzun Ünlülerde Vurgu. *İlmî Araştırmalar : Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, S.14, s.29-36.

BURAN, A. (2011). Türkiye Türkçesi Ağzlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.6, S.1, s.41-54.

CHING, M.K.L. (1982). The Question Intonation in Assertions. *American Speech*, C.57, S.2, s.95-107.

COŞKUN, M. V. (2000). Türkiye Türkçesinde Vurgu, Ton ve Ezgi. *Türk Dili Araştırmaları*, S.584. s.126-130.

ÇETİN, E. (2007). Kutadgu Bilig'de Ne Soru Sözcüğü ve Kullanımları. *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Sempozyumu Bildirileri (26 Mayıs 2007)*. Almatı, s.437-444.

ÇETİN, E. (2008). *On Üçüncü Yüzyıl Öncesi Türkçesinde Soru*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEMİR, N. (2002). Kıbrıs Ağzları Üzerine Notlar. *Scholarly depth and accuracy. A Festschrift to Lars Johanson. Lars Johanson Armağanı*. Ankara, s.100-110.

DEMİRCAN, Ö. (2015). *Türkçenin Sesdizimi (Sesler, Sesbirimler, Ayırıcı Özellikler, Ses Değişimleri, Vurgu, Vurgulama, Ezgi, Ezgileme)*. İstanbul: Der Yayınları.

DEMİRCİ, Ü. Ö. ve KORKMAZ, Ş.(2008). *Yûsuf u Zelihâ*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

DİLÇİN, C. (1991). *Mes'ûd Bin Ahmed. Süheyl ü Nevbahar, İnceleme-Metin-Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

ECKMANN, J. (1995). *Nehcü'l-Ferâdis Uştmahlarning Açuk Yoli, Metin, Tıpkıbasım*. Yayımlayanlar: Semih Tezcan, Hamza Zülfikar, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

EKER, S. (2005). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.

ERCİLASUN, A.B. (1983). *Kars İli Ağzları -Ses Bilgisi-*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

ERDAL, M. (2004). *A Grammar of Old Turkic*. Brill Leiden, Boston.

ERGENÇ, İ. (1989). *Türkiye Türkçesinin Görevsel Sesbilimi*. Ankara: Engin Yayınları.

ERGENÇ, İ. ve SUBAŞI UZUN, L. (1998). Bir Söylem Ögesi Olarak Ezgi. *DTCF Dergisi*, C.38, S.1-2, s.121-155.

ERGİN, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GÖKSEL, A., KELEPİR, M. ve ÜNTAK, A. (2007). Türkçe Soru Cümlelerinde Ezgi. *XXI. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, 10-11 Mayıs 2007, Mersin, s.309-316.

GÖRGÜLÜ, E. (2006). *Variable wh-words in Turkish*. Unpublished M.A. Thesis, İstanbul: Boğaziçi University.

GULİYEYEV, İ. (2013). Kaşgarlı Mahmud'un "Divanü Lügatit Türk" Eserinde Kullanılmış Soru Cümleleri (Azerbaycan Türkçesi İle Mukayese). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, S.11, s.15-27.

GÜRSOY NASKALİ, E. (1987). *Sinan Paşa, Tezkiretü'l-Evliyâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

HELVACI, S. (2013). *Eski Anadolu Türkçesinde Soru Cümlelerinin Edimbilimsel İşlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KARAAĞAÇ, G. (2012a). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

KARAAĞAÇ, G. (2012b). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

KARADEMİR, F. (2010). Bir Dil ve Üslup Bileşeni Olarak Cahit Sıtkı'nın Şiirlerinde Soru. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S.5/4, s.401- 433.

KARAHAN, L. (1994). *Erzurumlu Darir. Kıssa-ı Yusuf*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KARAHAN, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KARAHAN, L. (2006). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

KARATAY, A. (2003). *Kıyasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'te Soru Cümleleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KAYMAZ, Z. (2007). Türkçede Soru Yapma Şekilleri ve Anlam Özellikleri. IV. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, 24-29 Eylül 2000, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.1025-1048.

KORKMAZ, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

NAĞISOYLU, M. vd. (2010). *Şeyh Safi Tezkiresi ("Safvetüs-Safa"nın XVI asr Türk Tercümesi)*. Bakı-Nurlan: Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Fuzuli Adına Elyazmalar Enstitüsü.

NAR, K. (1995). *Soru Ekiyle Kurulmuş Soru Cümlelerinin Anlambilimsel Yönden İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

OTURAKÇI, N. (2012). *Türkiye Türkçesinde Soru Sözcükleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZKAN, M. (1993). *Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs Gülistan Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZSOY, S. (2013). "Ses Bilgisi" *Genel Dilbilim - II*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

SARICA, B. (2015). *Türkçe Cümle Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

ŞEN, M. (1993). *Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur, Bâburname I Giriş – Metin (Kâbil ve Hindistan Bölümleri)- Açıklamalı Dizin*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

TOKAT, F. (2018a). *Tezkire-i Şeyh Safi*. C.1, 2. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.

TOKAT, F. (2018b). *Tezkire-i Şeyh Safi*. C.2, 2. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.

TOPARLI, R. (1998). *Hârezmlî Hâfızın Divanı İnceleme-Metin-Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UZUN, N. E. (1988). Türkçenin Öğretimi İçin Soru Tümcesi Türleri Üzerine Bir Sınıflama Denemesi. *Dil Dergisi*, S.131, s.15-32.

YAĞMUR, Ö. (2013). *Latin Harfli Çeviri Yazılı Metinlerde Türkçe Söz Dizimi (16-19. Yüzyıllar)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YAMAN, E. (1995). Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde “mi” Soru Ekinin Kullanılışı. *Türk Dili*, 526: s.1113-1120.

Kısaltmalar

Eser Kısaltmaları

A	<i>Regola del Parlare Turcho</i>
DLT	<i>Dîvânu Lugâti 't-Türk</i>
NF	<i>Nehcü'l-Ferâdis Uştmahlarning Açuk Yolu</i>
VG	<i>Éléments De La Langue Turque ou Tables Analytiques De La Langue Turque Usuelle, Avec Leur Développement</i>
TŞS	<i>Tezkire-i Şeyh Safî</i>

Genel Kısaltmalar

AT	<i>Azerbaycan Türkçesi</i>